

Statuile feminine drapate din Muzeul județean Hunedoara-Deva

Partea I

LUCIA ȚEPOSU-MARINESCU

Statuile feminine drapate de pe cuprinsul Daciei romane, deși descoperite cu mulți ani în urmă, au rămas în cea mai mare parte necercetate și nu au intrat încă în circuitul științific. Până acum nu li s-au consacrat studii speciale și nici nu s-a făcut vreo încercare de-a le înscrie într-o tipologie. Așadar, în mod fatal, istoricul cercetărilor este sumar.

Primul studiu în care au fost prezentate în mod științific statui descoperite în Dacia, a apărut în 1910 și i se datorează lui A. Hekler ¹⁾. Treisprezece ani mai târziu, problema a fost reluată de S. Ferri, în monografia artei romane de pe Dunăre ²⁾. După un lung hiat în citeva articole despre sculpturi romane ³⁾, se publică și statuile feminine, pentru ca recent o parte din ele să fie puse în valoare cu prilejul expozițiilor internaționale „Romanii în România“ — Köln 1969 și „Civilizația romană în România“ — Roma 1970 ⁴⁾.

Muzeul județean Hunedoara-Deva deține cea mai importantă colecție de statui drapate din țară, atât numeric (15 exemplare), cât și din punct de vedere al varietății formelor și valorii artistice. Fiind în marea lor majoritate descoperiri vechi, în inventarul muzeului nu se găsesc date referitoare la condițiile lor de descoperire și nu se precizează locul provenienței lor. Este însă ușor de presupus că provin de la Ulpia Traiana-Sarmizegetusa.

Statuile se încadrează în următoarele tipuri: „La grande Ercolanese“, „Pudicitia“, „Palliată“, „Ofrantă“, „Core del Vaticano“ ⁵⁾.

I. STATUI TIP „LA GRANDE ERCOLANESE“

În Museum Albertinum din Dresda se găsește statuia înfățișând o femeie și cunoscută în literatura de specialitate sub denumirea „La grande Ercolanese“, după locul de descoperire — Herculaneum și în opoziție cu o statuie de dimensiuni mai mici, găsită în același loc, „La piccola Ercolanese“. Ambele statui decorau scena teatrului din Herculaneum, construit de arhitectul Numisius în timpul lui Augustus și refăcut după anul 41, sub împărații Claudius și Nero. Ele sînt copii ale unor opere astăzi pierdute, reprezentînd pe Demeter și Core, atribuite lui Praxitele sau școlii sale ⁶⁾.

Caracteristică pentru acest tip și, în același timp, element sigur de încadrare tipologică, este îmbrăcămintea și, în special, modul de susținere al draperiei. Este cunoscut faptul că în antichitate hainele nu aveau cusături, ci se drapau pe corp, varietatea formelor rezultînd

aproape exclusiv din priceperea de a-și aranja faldurile. Peste tunică (**stola**), lungă pînă la pămînt, care lasă să se vadă doar virfurile picioarelor, încălțate în mod obișnuit cu sandale, se așează mantaua (**palla**). Aceasta acoperă creștetul capului, umerii, spatele, se întoarce sub axila stîngă și trece, în față, acoperind pieptul și brațul drept. Mîna dreaptă ține două capete ale mantalei ; unul care urcă pe umărul stîng și alunecă în fascicul pe spate și altul care cade în diagonală peste antebrațul stîng. Al treilea capăt, înfășurat pe brațul stîng, cade pe lîngă corp. Specific este unghiul format de capetele mantalei pe piept.

1. Statuie acefală

Marmură. Înălțimea : 1,20 m. Locul de proveniență : Ulpia Traiana Sarmizegetusa. Muzeul Deva. Inv. 2191. (Pl. I, fig. 1).

Piesa, bine conservată, are ușoare deteriorări la cotul și antebrațul drept și laba piciorului drept.

Stola cade în mănunchiuri de falduri pînă la pămînt. Se observă picioarele încălțate în sandale. **Palla** acoperă două treimi din corp, face cute în evantai de pe șoldul drept spre partea inferioară și cute în forma literei V pe abdomen, atîrnînd drept în jos. Mîna dreaptă, îndoită din cot, se apropie de umăr și ține două margini ale draperiei, una care cade în diagonală peste încheietura mîinii stîngi și una care trece în fișie îngustă peste umărul stîng, pe spate. Al treilea capăt se înfășoară în jurul brațului stîng și cade de-a lungul corpului. Mîna stîngă, frumoasă și expresivă, cu degetele lungi, stă pe coapsă. De sub draperie apare proeminent conturul sinului stîng.

Greutatea corpului cade pe partea dreaptă, piciorul stîng este ușor îndoit din genunchi. Stă pe un soclu paralelipipedic înalt de 14 cm.

Este de remarcat mișcarea elegantă și naturală a faldurilor, liniile fine și rotunjite, grija pentru redarea fidelă a elementelor anatomice. Prima jumătate a sec. II e.n.

2. Statuie acefală fragmentară

Marmură. Înălțimea : 0,97 m. Locul de proveniență : probabil Ulpia Traiana Sarmizegetusa. Muzeul Deva. Inv. 2197. Pl. I, fig. 2).

Din piesa, păstrată fragmentar, lipsește partea inferioară a corpului, picioarele de la gambă și mîna dreaptă.

Statuia este analoagă cu precedenta ; aceeași dispunere a draperiei și mai cu seamă, aceeași poziție a mîinii drepte, grijă pentru anatomia corpului, cu forme svelte și prelungi. Greutatea corpului cade pe piciorul drept, după cum rezultă din conturul șoldului, ușor proeminent.

Prima jumătate a sec. II e.n.

3. Statuie acefală

Marmură. Înălțimea : 1,40 m. Locul de proveniență : probabil Ulpia Traiana Sarmizegetusa. Muzeul Deva. Inv. 2184. (Pl. I, fig. 3).

Statuia, destul de bine conservată, prezintă deteriorări la mîna stîngă și genunchiul stîng. Soclul înalt de 15 cm este spart.

Piesa este analoagă cu cele precedente (în special cu piesa nr. 1), aceeași mișcare a faldurilor (în evantai și în forma literei V), și aceeași poziție a mîinilor. Diferă însă din punct de vedere stilistic. Faldurile și-au pierdut naturalețea și draperia este rigidă. Sculptura și inciziile în piatră sînt mai adînci și brutale. Se caută efecte de umbră și lumină, dar acestea sînt, în ultimă analiză, întîmplătoare.

Greutatea corpului cade pe piciorul drept, stîngul este ușor flexionat din genunchi.

A doua jumătate a sec. II e.n.

4. Statuie acefală fragmentară

Marmură. Înălțimea : 1,05 m. Locul de proveniență necunoscut, probabil Ulpia Traiana Sarmizegetusa. Muzeul Deva. Inv. 2193. (Pl. II, fig. 1).

Din statuia, rău păstrată, lipsește partea inferioară a picioarelor de la genunchi în jos și o parte din coapsa stîngă. Spre deosebire de celelalte statui descrise pînă acum, mîna dreaptă ținea capetele mantalei pe piept, lîngă sînul stîng, bine conturat. Greutatea corpului cade pe piciorul drept, șoldul fiind mult scos în afară. Faldurile au mișcarea obișnuită, spre stînga.

A doua jumătate a sec. II e.n.

5. Statuie acefală

Marmură. Înălțimea: 1,50 m. Statuia stă pe un soclu înalt. Locul de proveniență recunoscut. Muzeul Deva. Inv. 2192. (Pl. II, fig. 2)

Statuia este bine păstrată. Are doar o spărtură în diagonală de la genunchiul drept la soclul pe care este așezată. Se observă orificiul pentru fixarea capului. Tunica, lungă pînă la pămînt, are cute paralele, dese. Mantaua, la rîndul ei, are aceleași cute dese, paralele, nenaturale, de formă ovală. Este ridicată spre dreapta, de sub genunchiul drept pînă la coapsa stîngă. Mîna dreaptă iese de sub faldurile mantalei și ține un capăt care trece pe spate și un altul care cade peste încheietura mîinii stîngi. Fără să se distingă destul de bine de tunică, alt capăt al mantalei cade de-a lungul corpului. Execuție stîngace. Greutatea corpului cade pe piciorul stîng, dreptul este îndoit din genunchi.

Prima jumătate a sec. III e.n.

6. Statuie acefală fragmentară

Marmură. Înălțimea: 1,15 m. Locul de proveniență : probabil Ulpia Traiana Sarmizegetusa. Muzeul Deva. Inv. 2177. (Pl. II, fig. 3).

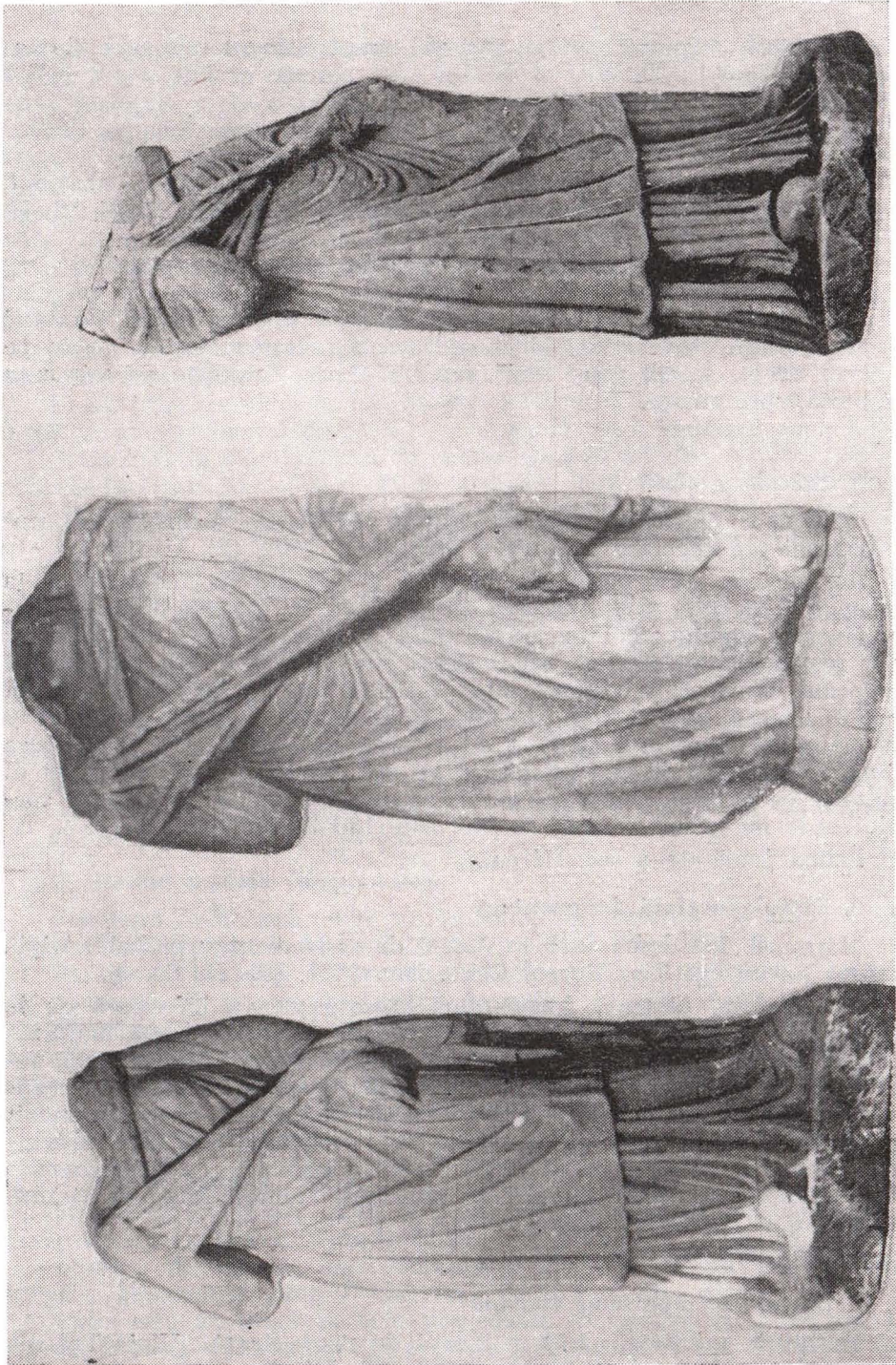
Din statuia, păstrată fragmentar, lipsește partea inferioară de la genunchi în jos. Palla face cute în evantai de pe șoldul drept, în formă de V pe abdomen și paralele, drepte pe umărul stîng. Mîna dreaptă, deteriorată, ține pe piept capetele mantalei, iar stînga stă în dreptul coapsei. Greutatea corpului cade pe piciorul drept, stîngul este ușor îndoit din genunchi. Deși copiază un model deja încetățenit în arta provincială, lapidul nu reușește să redea suplețea corpului, naturalețea mișcării faldurilor și efecte reușite de umbre și lumini. Impresia statică, schematică și rigidă este dominantă.

Prima jumătate a sec. III e.n.

7. Statuie de matroană romană

Marmură. Înălțimea: 1,54 m. Locul de proveniență : Ulpia Traiana Sarmizegetusa. Muzeul Deva. Inv. 2190. (Pl. III, fig. 1).

Statuia, așezată pe un postament paralelipipedic înalt, s-a păstrat fragmentar și a fost restaurată. Acum prezintă doar ușoare deteriorări ale feței (virful nasului, buza superioară și bărbia).

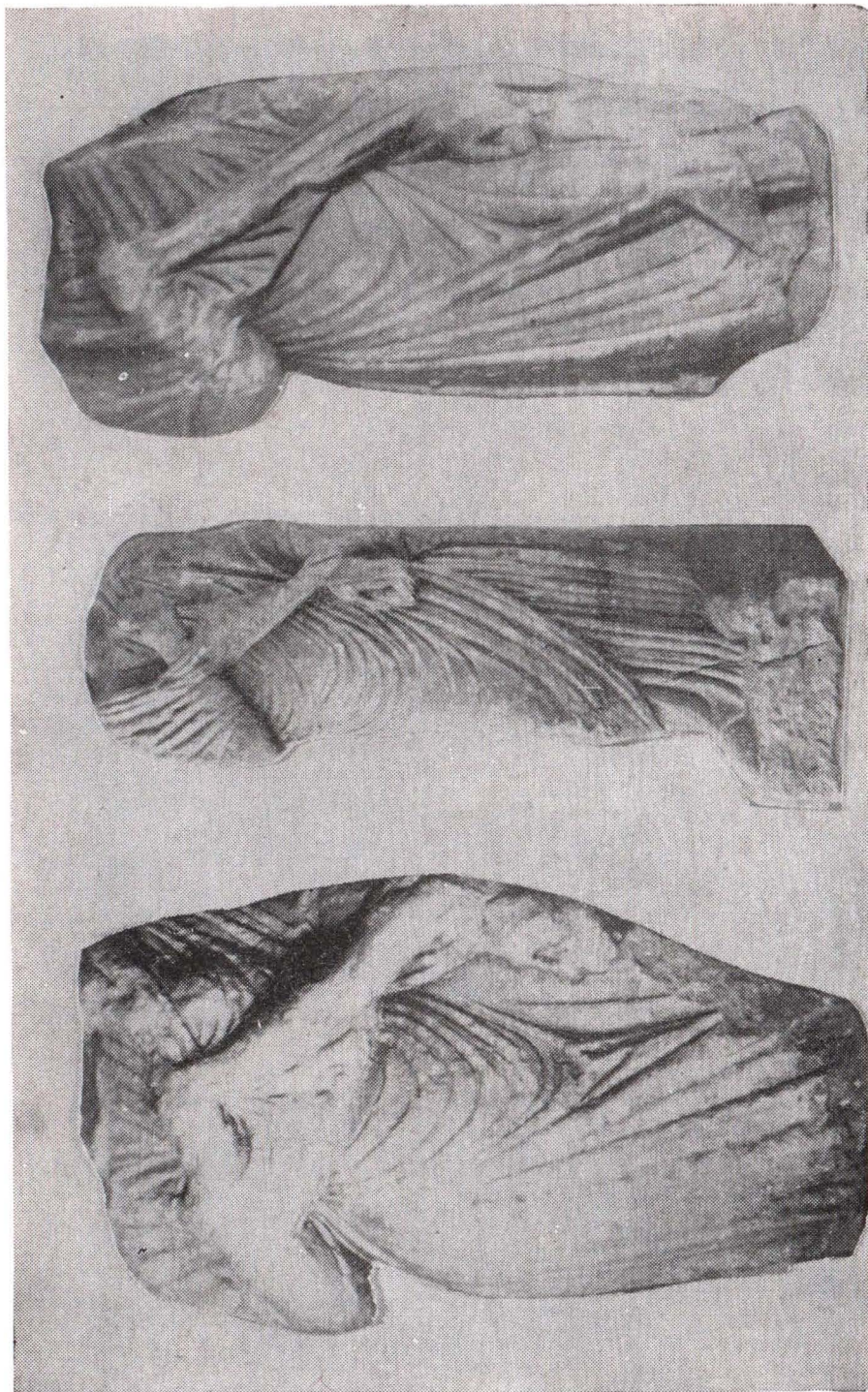

PLANȘA I

Fig. 1: Statuie acefală tip „La grande Ercolanese”.

Fig. 2: Statuie acefală fragmentară tip „La grande Ercolanese”.

Fig. 3: Statuie acefală tip „La grande Ercolanese”.

PLANȘA II

Fig. 1 : Statuie acefală fragmentară tip „La grande Ercolanese”.

Fig. 2 : Statuie acefală tip „La grande Ercolanese”.

Fig. 3 : Statuie acefală fragmentară tip „La grande Ercolanese”.

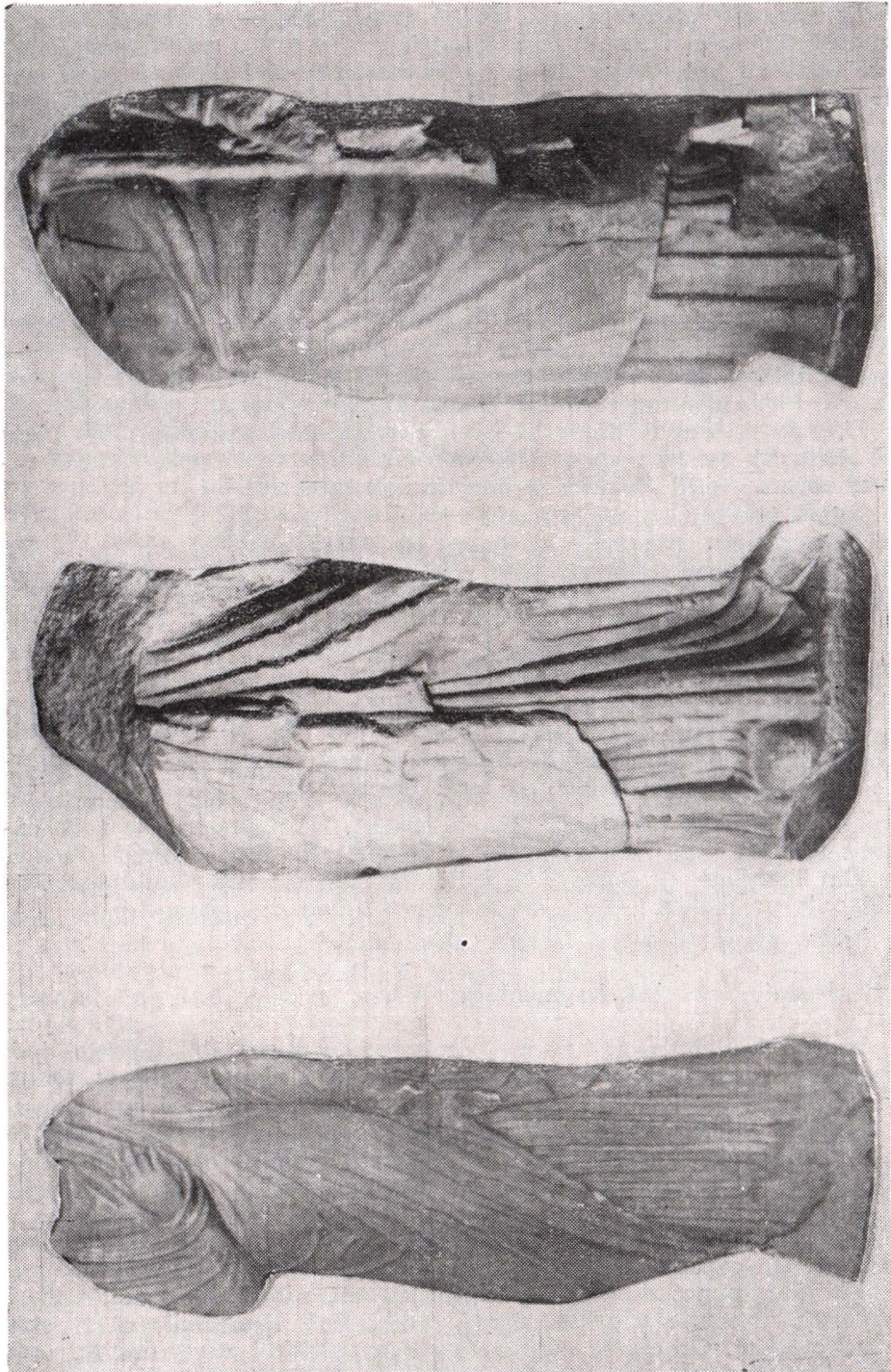

PLANȘA III

Fig.1 : Statuie de matroană romană (Ulpiia Traiana Sarmizegetusa) tip „La grande Ercolanese”.

Fig. 2 : Fragment de statuie feminină tip „La grande Ercolanese”.

Fig. 3 : Perete de aedicula.

PLANȘA IV

Fig. 1 : Statuie acefală tip „Palliata”.

Fig. 2 : Statuie fragmentară tip „Pudicitia”.

Fig. 3 : Statuie acefală tip „Core din Vatican”.

Femeia, cu capul acoperit, poartă tunică, manta și papuci. Imbrăcămintea (în special dispunerea draperiei) este într-un totu similară cu aceea a statuii precedente. Doar cutele marginii care urcă pe umăr sînt mai plastic redată. Femeia, cu capul acoperit de un colț al mantalei, are fața plină și o expresie proaspătă și tinerească, sprîncene stufoase, ochii inegali (dreptul ușor oblic, stîngul drept), cu fossa lacrimară adîncită, irisul abia marcat, nasul lung, gura mică cu buza inferioară cîrnoasă. În urechi poartă cercei pandantivi și la gît un colier de mărgelile rotunde. Părul, cu cărare la mijloc, ondulat în cute orizontale, acoperă urechile și se întoarce într-un rulo lățit la ceafă. Fără să se încadreze în vreuna din coafurile lansate de împărătesele siriene, aspectul de perucă și cocul de la ceafă permit apropierea de coafura Iuliei Domna.

Greutatea corpului cade pe piciorul drept, șoldul fiind scos mult în afară. Piciorul stîng este ușor îndoit din genunchi și dus lateral.

Este de reținut disproporția dintre capul mic și corpul masiv, fapt care confirmă presupunerea că statuile erau lucrate în serie și doar capetele executate, în funcție de dorința solicitantului.

Prima jumătate a sec. III e.n.

Bibliografie : A. Hekler, în **MKE**, IV, 1910, p. 19, nr. 51, fig. 8 ; S. Ferri, **ARD**, p. 297, fig. 389 ; **RömRum**, p. 244, G. 83; (**Civiltà**, p. 237, G 47).

8. Fragment de statuie feminină

Marmură. Înălțimea: 0,80 m. Locul de proveniență necunoscut. Muzeul Deva. Inv. 1194. (Pl. III, fig. 2).

Se păstrează numai partea inferioară a corpului. Se distinge tunica cu falduri grele și o parte din manta, care acoperă genunchiul drept și urcă în partea stîngă pînă la coapsă. De asemenea, se vede capătul mantalei, care cade de-a lungul corpului în partea stîngă. Picioarele sînt încălțate cu papuci. Execuția greoaie și dură. Greutatea corpului cade pe piciorul stîng, dreptul fiind îndoit din genunchi.

Prima jumătate a sec. III e.n.

9. Statuie feminină fragmentară

Marmură. Înălțimea: 0,90 m. Locul de proveniență: Micia (Vețel, jud. Hunedoara), 1967, în cimitirul din partea de est a așezării. Muzeul Deva. Inv. 20303.

Lipsește partea superioară a corpului, aproximativ de la brîu în sus. Se păstrează numai o parte din abdomen, antebrațul stîng și membrele inferioare. Statuia stă pe un postament rotund, ușor deteriorat, cu care face corp comun. Se observă tunica cu falduri verticale și o parte din manta, care acoperă genunchiul drept și urcă spre stînga, pînă la coapsă. Un capăt al mantalei, prins cu mîna stîngă, cade de-a lungul corpului. Din punct de vedere artistic, statuia nu prezintă nici un fel de valoare. Execuție stîngace, rigidă, schematică. Este analoagă cu statuia precedentă. Greutatea corpului cade pe piciorul stîng, dreptul este ușor îndoit din genunchi. Transparența veșmîntului este sugerată prin puternica marcare a rotulei.

Prima jumătate a sec. III e.n.

10. Perete de aedicula

Marmură. Înălțimea : 1,55 m. Locul de proveniență : probabil Ulpia Traiana Sarmizegetusa. Muzeul Deva. Inv. 2179. (P. III, fig. 3).

Piesa este ruptă la partea superioară și prezintă deteriorări la genunchiul stîng și soclu. În alto-relief este reprezentată o femeie cu îmbrăcăminte similară celor descrise mai sus. Tunica pînă la pămînt, în grupuri de falduri paralele, mantaua cu falduri în evantai pe șoldul drept proeminent, și în forma literei V pe abdomen. Se distinge marginea mantalei care cade în diagonală dinspre dreapta, peste antebrațul stîng și capătul care alunecă de-a lungul corpului. Greutatea corpului cade pe piciorul drept și stîngul este îndoit din genunchi.

A doua jumătate a sec. II e.n.

Statuile descrise în rîndurile precedente sînt lucrate exclusiv din marmură și au înălțimea apropiată de cea normală. Ele se încadrează cronologic într-o lungă perioadă de timp, din prima jumătate a sec. II pînă în prima jumătate a sec. III e.n. Răspîndirea atît de mare a tipului „La grande Ercolanese“ se explică prin faptul că încă din sec. I e.n. a intrat în repertoriul artei funerare din metropolă⁷⁾. Așadar, statuile nu reprezintă nici divinități și nici împărătese, cum s-a opinat, ci sînt niște anonime statui funerare.

În Dacia, statui de acest tip s-au descoperit la Cinciș (1)⁸⁾, Apulum (3)⁹⁾, Potaissa (1)¹⁰⁾, Drobeta (1)¹¹⁾. Tipul este cunoscut și în celelalte provincii dunărene, dar se pare că preferința pentru acest tip și adăugarea unor elemente adiacente, cum sînt podoabele (statuia matroanei romane de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa), pare specifică Daciei.

II. STATUI TIP „PALLIATA“

Tipul este apropiat de acela al femeii din Herculenum și este modelat după *palliatus* (bărbatul îmbrăcat cu *pallium*). Caracteristică și pentru acest tip este îmbrăcăminte. Aici, mantaua se înfășoară în jurul corpului și o margine atîrnă pe spate, iar cealaltă cade de-a lungul corpului. Tipul a intrat în repertoriul artei funerare tîrziu, la începutul sec. III.

1. Statuie acefală

Marmură. Înălțimea : 1,35 m. Locul de proveniență necunoscut. Muzeul județean Arad, împrumut de la Muzeul Deva. (Pl. IV, fig. 1).

Piesa, relativ bine conservată, are deteriorări la mina stîngă și la soclu. Tunica lungă, pînă la pămînt, cade în falduri drepte, dese, paralele. Mantaua, cu falduri mai mari, ovale și în formă de V pe abdomen, se înfășoară în jurul corpului, formează pe piept un fel de „guler“ adînc și oval. Mina dreaptă, bine executată, iese de sub faldurile mantalei pe piept, în dreptul sînului stîng, iar brațul stîng atîrnă pe lîngă corp. Un capăt al mantalei cade în fișie bogată pe spate, trecînd peste umărul stîng. În partea dreaptă tunica atîrnă pînă la pămînt și se ridică mult spre stînga, pînă în dreptul coapsei. Greutatea corpului cade pe piciorul stîng, dreptul fiind îndoit din genunchi.

Datează din prima jumătate a sec. III e.n.

În Dacia există încă trei statui de acest tip : două de la Ulpia Tra-

iana Sarmizegetusa (Muzeul din Sarmizegetusa)¹²⁾ și una cu locul de proveniență necunoscut, fragmentară, în Muzeul Brukenthal din Sibiu. (Inv. M. 7052).

III. STATUI TIP „PUDICITIA“

Tipul cunoscut sub denumirea „Pudicitia“ este de origine micro-asiatică și a fost creat în sec. II î.e.n. A fost mult folosit la Roma în arta epocii lui Augustus, când a intrat în repertoriul decorativ al monumentelor funerare, pînă cînd locul i-a fost luat de statuile tip „Pal-liata“¹³⁾.

La statuile tip „Pudicitia“ este caracteristică îmbrăcămintea și poziția mîinilor. Mantaua acoperă două treimi din corp și face un fald, ornamentat, în față. Brațele formează un unghi drept; stîngul în dreptul taliei, stringînd mantaua pe lîngă corp, și dreptul îndoit pe piept, cu cotul sprijinit pe pumnul mîinii stîngi. Mina dreaptă este dusă la bărbie.

1. Statuie fragmentară

Marmură. Înălțimea: 1,05 m. Locul de proveniență: probabil Ulpia Traiana Sarmizegetusa. Muzeul Deva. Inv. 2178. (Pl. IV, fig. 2).

Se păstrează numai partea inferioară a statuii, de la brîu în jos. Soclul cu care face corp comun este deteriorat. Se observă tunica lungă, cu mănunchiuri de falduri, care lasă libere vîrfurile picioarelor încălțate cu papuci. Mantaua are o mișcare semicirculară a cutelor de pe șolduri în față. Cutele din partea dreaptă sînt mai dese, iar cele din stînga mai adînci. La mijloc cade un capăt al mantalei în fișie lată. Greutatea corpului cade pe piciorul drept, stîngul este abia perceptibil flexionat și dus puțin lateral.

A doua jumătate a sec. II e.n.

În Dacia există încă două statui acefale de acest tip, descoperite la Apulum; una reproducînd modelul clasic și datînd din sec. II e.n.¹⁴⁾ și alta lucrată schematic și îndepărtată de prototip, datînd din prima jumătate a sec. III e.n.¹⁵⁾.

IV. STATUI TIP „CORE DIN VATICAN“

Prototipul, considerat multă vreme ca reprezentînd-o pe Urania, este de stil praxitelic și a fost datat către anul 300 î.e.n.¹⁶⁾. Specifică este și aici aranjarea draperiei. Tunica lungă și mantaua care acoperă spatele, adusă în față peste sînul stîng, trece pe sub sînul drept și axila dreaptă din nou pe spate, pentru ca să înfășoare brațul stîng și să cadă în fișie lată pe umărul drept, lateral, pînă la genunchi.

1. Statuie acefală

Marmură. Înălțimea: 1,05 m. Locul de proveniență: probabil Ulpia Traiana. Muzeul Deva. Inv. 199. (Pl. IV, fig. 3).

Din piesa, păstrată fragmentar, lipsesc capul, brațul drept, ante-brațul stîng. Soclul, cu care face corp comun, este deteriorat.

Tunica lungă, transparentă, lasă să se vadă conturul sînilor și cade în două falduri grele în față. Draperia trece în diagonală peste piept, lăsînd liber jumătate din sînul stîng și sînul drept în întregime, se întoarce după axila dreaptă pe spate, înconjoară brațul stîng și cade în fald lat de pe umărul stîng pînă la genunchi.

A doua jumătate a sec. II e.n.

Bibliografie : A. Hekler, în MKE, IV, 1910, p. 19—20, nr. 52, fig. 9. Nu se poate ști dacă și statuile de acest tip au fost folosite în plastica funerară. Pînă acum este unicul exemplar de acest fel, atestat în Dacia.

NOTE

1. *Archaeológiai jegyzetek vidéki múzeumainkból*, în MKE, IV, 1910, p. 14—22.
2. *Arte romana sul Danubio*, Milano, 1933.
3. I. I. Russu — Z. Milea, *Materiale epigrafice și sculpturale în Muzeul raional Turda*, în PM, 1964, p. 19 sqq, fig. 14—15; C. Pop, *Monumente sculpturale romane din Napoca*, în AMN, V, 1968, p. 481 sqq, fig 7; D. Radu, *Trei monumente sculpturale de la Apulum*, în *Apulum*, VII¹), 1938, p. 441—442, fig. 4; L. Teșosu — L. Mărghitan, *Monumente funerare de la Micia*, în AMN, VI, p. 159—160, pl. III fig. 1.
4. *Vezi cataloagele expozițiilor Römer in Rumänien*, Köln, 1969 și *Civiltă română în România*, Roma, 1970.
5. Pentru tipologia statuilor drapate vezi: G. Traversari, *Statue iconiche femminili Cirenaiche*, Roma, 1960.
6. *Vezi*: A. Furtwängler — H. L. Ulrichs, *Denkmäler griechischer und römischer Skulptur*, München, 1904; G. Richter, *Who made the roman portrait statues greek or romans?*, în PAPS, 95, 2, 1951, p. 184—191; și în special M. Bieber, *The copies of the Herculaneum women*, în PAPS, 106, 2, 1962, p. 111—134.
7. M. Bieber, *op. cit.*
8. C. Daicoviciu, *Cronica arheologică și epigrafică a Transilvaniei (1919—1920)*, în ACMIT, I, 1929, p. 309, fig. 8. Piesa nu a putut fi identificată cu vreuna aflată actualmente în muzeul din Deva.
9. A. Hekler, în MKE, IV, 1910, p. 18, fig. 4; S. Ferri, *ARD*, fig. 387 și 388; *RömRum*, p. 243, G. 79, pl. 77 (*Civiltă*, p. 236, G 43) — statuia femeii vîrstnice; *RömRum*, p. 244, G 82 (*Civiltă*, p. 237, G 46, pl. XLVII) — statuia din Muzeul de Istorie al R.S. România și o statuie inedită în Muzeul regional Alba Iulia.
10. I. I. Russu, *op. cit.*, p. 27, nr. 15, fig. 15.
11. Al. Bărcăcilă, *Drubeta, azi Turnu Severin*, 1932, p. 28, fig. 48; *Röm Rum*, p. 244—245, G. 84 (*Civiltă*, G. 48).
12. Oct. Floca, *Muzeul Sarmizegetusa* (ghid). Pentru problema statuilor de tip „palliată”, vezi M. Bieber, *op. cit.*, p. 134.
13. G. Traversari, *op. cit.*, p. 66—67.
14. B. Cserni, *Alsófeher vármegye monográfiája*, Aiud, 1901, p. 329 sq, fig. 38; *RömRum*, p. 244, G 81 (= *Civiltă*, p. 237, G 45).
15. D. Radu, *op. cit.*
16. G. Traversari, *op. cit.*, p. 59.

LES STATUES FÉMININES DRAPÉES DU MUSÉE DU DÉPARTEMENT DE HUNEDOARA - DEVA

(R é s u m é)

L'auteur présente les statues féminines drapées du Musée du département de Hunedoara-Deva, celui qui possède le plus grand nombre de pièces de cette catégorie de sculptures romaines. La plupart sont inédites. C'est pour la première fois que l'on essaye de grouper les statues féminines de Dacie suivant des types connus dans le reste du monde romain. On constate ainsi que les statues sont des types „La grande Ercolanese”, „Palliată”, „Pudicitia” et „Core del Vaticano”. Ce sont les statues du type „La grande Ercolanese” qui sont les plus nombreuses, ce qui peut s'expliquer par leur rôle funéraire.

PLANCHE I

- Fig. 1. Statue acéphale du type „La grande Ercolanese“.
- Fig. 2. Statue acéphale fragmentaire du type „La grande Ercolanese“.
- Fig. 3. Statue acéphale du type „La grande Ercolanese“.

PLANCHE II

- Fig. 1. Statue acéphale fragmentaire du type „La grande Ercolanese“.
- Fig. 2. Statue acéphale du type „La grande Ercolanese“.
- Fig. 3. Statue acéphale fragmentaire du type „La grande Ercolanese“.

PLANCHE III

- Fig. 1. Statue de matrone romaine du type „La grande Ercolanese“ (Ulpia Traiana Sarmizegetusa).
- Fig. 2. Fragment de statue féminine du type „La grande Ercolanese“.
- Fig. 3. Paroi d'édicule.

PLANCHE IV

- Fig. 1. Statue acéphale du type „Palliata“.
- Fig. 2. Statue fragmentaire du type „Pudicitia“.
- Fig. 3. Statue acéphale du type „Core del Vaticano“.

•